

DANISH INSTITUTE FOR INTERNATIONAL STUDIES
STRANDGADE 56 • 1401 Copenhagen K
+45 32 69 87 87 • diis@diis.dk • www.diis.dk

DIIS Brief

Kina i international politik - vestlige dilemmaer

Erik Beukel
November 2007

Executive summary

Kinas og vestlige landes økonomier er blevet flettet sammen på en sådan måde, at der er skabt en gensidig afhængighed. Den indbyrdes afhængighed betyder imidlertid ikke, at risikoen for modsætninger og konflikter er fjernet. Først og fremmest indeholder den økonomiske og politiske udvikling i Kina en række tendenser, som gør, at det ud fra grundlæggende vestlige principper ikke giver mening at sige, at vestlige lande altid skal tillægge hensynet til enten demokrati eller økonomisk og politisk stabilitet i Kina overordnet betydning. Vestlig Kina-politik må være flerstrengt, og i sammenhæng hermed peges på nogle dilemmaer, når Kina-politikken skal udformes.

Manuskriptet er en viderebearbejdning af forfatterens indlæg på et seminar om "Kilder til kinesisk udenrigspolitik" på DIIS, 14. november 2007.

Indledning

Den britiske ugeavis The Economist, 29. september 2007, giver i en artikel "How fit is the panda?" en oversigt over Kinas økonomi og dens betydning for verdensøkonomien. Udgangspunktet er, at Kinas økonomi de seneste tre årtier er vokset med op mod 10 % pr. år, hvilket er langt mere end både Europas og USA's økonomier og enestående i historisk perspektiv. Samtidig er udviklingen i kinesisk økonomi, og dermed den politiske udvikling i Kina, blevet vigtig også for den vestlige verden. Det specielle fokus i artiklen i The Economist er, hvad der vil ske i tilfælde af et tilbageslag i amerikansk økonomi, som der jo har været en del tale om i dette efterår i forbindelse med krisen på ejendomsmarkedet i USA. Iflg. The Economist er det afgørende, at tilstanden i den globale økonomi ikke længere afhænger primært af den amerikanske økonomi, men i høj grad også af Kinas økonomiske form – af Kinas "economic fitness". I slutningen af artiklen hedder det: "... the chances are that China can keep sprinting even if America takes to its sickbed. That is good news for the world"

Dette er en central og bemærkelsesværdig påstand, som det er værd nærmere at reflektere over. The Economist – der i den internationale presse er en markant fortaler for demokrati og kapitalisme – konkluderer altså, at det er godt for verden, at hvis amerikansk økonomi må ty 'til sygesengen', vil der fortsat være fuld fart på Kinas økonomi! Men – kan man indvende – Kina er jo et diktatur, der styres af et kommunistisk partimonopol. Er den globale økonomi blevet afhængig af, at et monopolparti i et land uden ytringsfrihed og andre grundlæggende frihedsrettigheder kan fortsætte dets økonomiske succes? Har vi i de demokratiske lande sovet i timen, efter at Vesten vandt den kolde krig med østblokkens sammenbrud 1989-91, når vi er på vej til at blive afhængige af en diktaturstat som Kina? Eller er faren snarere, at de kinesiske ledere ikke kan styre den økonomiske og politiske udvikling i det kæmperige, som Kina jo er, og at vi i Vesten derfor ikke bør gøre problemerne større for den kinesiske regering, f. eks. ved at kritisere dem for manglende overholdelse af menneskerettighederne? Hvor ligger de centrale problemer, og hvordan tackler vi dem – i Vesten, i Europa, i Danmark?

Som led i en diskussion af kilderne til kinesisk udenrigspolitik tager dette brief udgangspunkt i den centrale påstand i The Economist: at tilstanden i den globale økonomi også afhænger af Kina, og at det derfor er i vestlige landes interesse, at det går godt med Kinas økonomi. På baggrund heraf er det vigtigt at belyse, hvad der er målene for Kinas udenrigspolitik, de meget forskellige bedømmelser af stabiliteten i Kina, de interne kinesiske usikkerhedsfaktorer, og hvilke problemer de kinesiske mål og den økonomiske og politiske udvikling i Kina stiller os over for i den vestlige verden.

Kinas udenrigspolitiske mål

Spørgsmålet om, hvad der er Kinas udenrigspolitiske mål, kan selvfølgelig kun besvares med en vis grad af sandsynlighed, først og fremmest fordi det er vanskeligt at få et nøjere kendskab til beslutningsprocessen i Beijing, men også fordi et lands udenrigspolitiske mål er en foranderlig størrelse. Med det forbehold vil jeg fremhæve to overordnede mål, der er afledte af landets interne situation: for det første at sikre fortsat økonomisk vækst i Kina og for det andet at undgå kaos og sikre politisk stabilitet i landet. Det første af de to mål forudsætter adgang til udenlandske markeder, investeringer og energiresourcer og dermed integration i verdensøkonomien. Med andre ord er Kina med dette mål afhængig af omverdenen, og afhængigheden går dermed begge veje. Det andet mål – afværgelse af kaos og sikring af politisk stabilitet – identificeres af Kinas ledere med opretholdelse af kommunistpartiets magtmonopol. For den kinesiske ledelse er der en sammenhæng mellem de to mål, idet fortsat stærk økonomisk vækst legitimerer magtmonopolet, samtidig med at væksten antages at reducere faren for ustabilitet i landet

I relation til begge mål er det for den kinesiske ledelse af stor betydning, at Kina af omverdenen anses for en "ansvarlig" stormagt. Specielt er det vigtigt at bevare et "forretningsmæssigt" forhold til USA, der ikke ødelægges af f. eks. et kinesisk forsøg på at udfordre den globale militære dominans, USA har haft siden Sovjetunionen forsvandt. Kineserne har draget den lære af afslutningen på den kolde krig, at Sovjetunionen ødelagde sin egen økonomi i et håbløst forsøg på at udfordre USA's militære dominans. På længere sigt ønsker Kina at transformere det nuværende internationale system, hvor USA er den dominerende pol, til et multipolært system, hvor Kina er en af flere ligestillede poler. Et andet langsigtet mål er Taiwans genforening med Kina. Begge mål kan nemt føre til stærke spændinger i forholdet til omverdenen, og både den kinesiske regering og vestlige regeringer kan da blive stillet over for nogle vanskelige valg.

Når det gælder gennemførelsen af Kinas udenrigspolitiske mål, er der siden midten af 1990'erne sket en klar drejning i retning af større præference for multilaterale institutioner. Samarbejdselementet har fået en mere fremtrædende placering i forhold til rivaliseringselementet. I den kinesiske ledelse er der udviklet en langt større erkendelse af Kinas afhængighed af omverdenen, der, sammenholdt med holdningerne i de første 30 år efter den kommunistiske revolution i 1949, i sig selv repræsenterer en revolution. Alt i alt er der ingen tvivl om, at denne ændring har givet Kina en række store fordele, samtidig med at den er blevet modtaget som et skridt fremad af omverdenen. Både Kina og omverdenen har vundet på denne omvæltning.

Modsatrettede vurderinger

Sandsynligheden for, at Kina vil fastholde de udenrigspolitiske mål og kan gennemføre dem med succes, vurderes yderst forskelligt blandt vestlige Kina-eksperter og iagttagere. På den ene side er der dem, der taler om, at væksten i Kinas økonomi og virkningerne for den globale økonomi og magtbalance vil gøre det 21. århundrede til Kinas århundrede. På den anden side er der dem, som forudsiger Kinas snarlige sammenbrud: Folkerepublikken kan ikke overleve, og det er alene et spørgsmål om, hvordan døden vil indtræffe. I midten af 1990'erne forudså flere vestlige Kina-iagttagere, at Kinas økonomiske og samfundsmæssige krise var på vej mod en katastrofe, og at den endelige døds-kamp ville indtræffe inden for de næste 10-15 år, dvs. i årene 2005-10! På samme tid pegede andre vestlige iagttagere på, at Kina havde gode muligheder for at klare de enorme omstillingsproblemer, og at der ikke ville komme et kinesisk sammenbrud. Også i de senere år har vurderingerne været sammensatte, og det er en udbredt opfattelse, at de økonomiske reformer har udløst vældige sociale og økonomiske kræfter, som kan være stærke nok til at vælte den økonomiske og politiske status quo, så kommunistpartiets styre undermineres og landets enhed trues

For at forstå de forskellige usikkerhedsfaktorer og samspillet mellem stabiliteten i den politiske ledelse og de voldsomme økonomiske og samfundsmæssige forandringer i Kina vil jeg bruge udtrykket neoleninisme om den politiske styreform.

Neoleninisme og Kinas omkalfatring

Etpartistyret er i Kina kombineret med en særlig form for markedsøkonomi, der er integreret i verdensøkonomien. Styret kan betegnes som neoleninistisk. Der findes kun ét parti – Kinas Kommunistiske Parti (KKP) – som officielt tillægges den ledende rolle i det kinesiske samfund. Internt i partiet foregår en ofte vidtrækkende debat om Kinas udvikling, der går betydeligt længere end i traditionelle marxistisk-leninistiske partier. Der er imidlertid klare grænser for debatten, f. eks. ved at der ikke offentligt sættes spørgsmålstejn ved partiets ledelse eller den grundlæggende kurs for Kinas udvikling. Det centrale er, at der ikke uden for partiets kontrol er udviklet selvstændige institutioner, som i en given situation kan overtage regeringsmagten, og det giver et tilsyneladende monopolparti er sårbarhed i et samfund under voldsomme forandringer. Samtidig er styret på mange måder modtagelig for påvirkninger fra brede kredse i samfundet, blot de accepterer partiets ledende rolle. Således imødekommes de mange masseprotester mod bl.a. grove lokale myndighedsovergreb eller civile uroligheder blandt bønder og arbejdere – der forekommer i tusindvis hvert år og omtales i rapporter fra kinesiske myndigheder – ofte med begrænsede indrømmelser fra centralt hold. For centralregeringen er det altafgørende, at protester ikke breder sig og

samorganiseres til en trussel mod partiets ledende rolle, og derfor skrives der hårdt ind mod alle former for direkte politisk opposition. En anden usikkerhedsfaktor er, at det kan få uoverskuelige virkninger den dag, der for alvor kommer et offentligt opgør med Mao og katastroferne under 'det store spring fremad' i slutningen af 1950'erne og kulturrevolutionen i 1960'erne.

Den stærke økonomiske vækst gennem næsten en generation har medført, at flere hundrede millioner mennesker er hævet over fattigdomsgrænsen, og både i et tidsmæssigt og et geografisk perspektiv er det en enestående reduktion af den globale fattigdom. Væksten har været ledsaget af dybtgående ændringer i de økonomiske strukturer med forskellige former for privatiseringer af de statsejede virksomheder, der tidligere var altdominerende. De helt store virksomheder i den tunge industri har dog vist sig at være meget vanskelige at privatisere, bl.a. fordi de kører med store underskud. Hele denne proces har været præget af en omfattende korruption, som er blevet forstærket af et mangelfuldt lovgrundlag. Den vildtvoksende kinesiske kapitalisme er en kammesjuk-kapitalisme. Gamle venner og bekendte fra partiet har brugt deres politiske magt til at skaffe sig selv og hinanden velstand og økonomiske privilegier på bekostning af samfundsmæssig effektivitet og en mere ligelig fordeling af goderne. Samtidig med at antallet af mennesker under fattigdomsgrænsen er faldet stærkt, er forskellen mellem de relativt velstående kystprovinser og det fattige indre Kina forøget stærkt. Siden 1970 er den økonomiske ulighed blevet mere end 50 procent større, og de nyrige er ikke bare initiativrige og foretagsomme, men ofte også prangende i deres adfærd. Meget af denne 'vilde' kapitalisme svarer til den, der florerede i USA, da det kapitalistiske system voksede frem, men er uden de begrænsnings- og kontrolmekanismer, som en fri presse og et retssamfund udgør. Hertil kommer fraværet af et socialt sikkerhedsnet mod sygdom eller arbejdsløshed: millioner af kinesere er tvunget til at rejse rundt i Kina på stadig jagt efter et udkomme.

Alt i alt må det kinesiske samfund betegnes som sårbart overfor økonomiske og politiske kriser og chok. Ledelsen i Beijing har dog fået en vis erfaring i at styre og kanalisere utilfredsheden, og de senere år er KKP's ledelse blevet betydeligt mere opmærksomme på farerne ved den voksende ulighed. Umiddelbart vil der derfor næppe opstå fundamentale udfordringer af partiets ledelse og magtmonopolet, men hele situationen i Kina indeholder så mange uoverskuelige og uhåndterlige problemer, at man gør klogt i ikke at være for sikker i sine forudsigelser. Under alle omstændigheder er der gode grunde til afslutningsvis at pege på nogle af de dilemmaer, som vi kan komme til at stå over for i vestlige landes Kina-politik.

Konklusioner

I punktform kan der opregnes nogle centrale problemer og dilemmaer, når vestlige demokratier udformer deres Kina-politik:

1. Det mest sandsynlige alternativ til den kinesiske neoleninisme er ikke demokrati, men endnu en form for diktatur, som vil blive præget af den kinesiske ledelses kroniske angst for kaos, der er et resultat af erfaringerne fra kulturrevolutionen og Kinas konflikt- og krigsfyldte historie. Et kaos vil højst sandsynligt være kombineret med økonomisk sammenbrud og ny fattigdom for millioner af mennesker.
2. Den demokratiske verdens evne til at forudse udviklingen i Kina og påvirke den er begrænset. Men i det omfang vi har indflydelse, bør vi støtte Kinas integration i verdensøkonomien og undgå alle de former for protektionisme, der er så fristende ved økonomiske kriser for trængte erhverv. Det er ikke alene en økonomisk fordel for Vesten, at det går godt med Kinas økonomi, men på længere sigt giver det også størst sandsynlighed for politisk pluralisme og virkeliggørelse af friheds- og menneskerettigheder i Kina.
3. Sammenhængene er imidlertid ikke automatiske. Der er ingen garanti for, at økonomisk åbenhed fører til det ønskede politiske resultat. Tværtimod er der meget, som tyder på, at den nye kinesiske middelklasse er alt for optaget af at tjene penge til, at de vil bruge tiden på en risikofyldt efterspørgsel efter større politisk frihed. Ej heller skal vi tro, at der altid er et sammenfald mellem en politik, der bidrager til at fremme demokrati i Kina, og stabilitet i dette kæmpemæssige land. Vestlig Kina-politik må være flerstrengt.
4. Vi bør ikke snyde os selv ved altid at bruge positivt værdiladede ord om alle sider af den anbefalede vestlige politik. Alle går ind for at fortsætte 'dialogen' med Kina som om, det er en uproblematisk vej. Det kan imidlertid også være en del af en nyttig dialog at udnytte mulighederne for at få flere informationer om der i Kina findes et system af arbejdslejre for systemkritikere og politiske afvigere med mange tusind fanger – laogai, et kinesisk gulag. 'Dialog' må ikke være ensbetydende med at snakke kinesere efter munden. Den anden side af dette er, at offentlige og private meningsudvekslinger ikke bør blive til megafondiplomati, hvor det afgørende for vestlige deltagere bliver at tilfredsstille den seneste politiske korrekthed i Vesten. Her findes ingen enkel retningslinje at følge i kontakter med kinesere.
5. I stedet for at tale om et kommunistisk system i Kina var det måske en ide som et udgangspunkt at betegne landet som autoritær og vildtvoksende kapitalisme med rester af marxistisk-leninistisk ideologi.

Yderligere litteratur

Gordon G. Chang, *The Coming Collapse of China*, New York, 2001.

The Economist, September 29th, 2007.

Jack A. Goldstone, *The Coming Chinese Collapse*, *Foreign Policy*, No. 99, Summer 1995, p. 35-52.

Mette Holm & Mogens Lykketoft, *Kina*, Gyldendal, 2006.

Yasheng Huang, *Why China Will Not Collapse*, *Foreign Policy*, No. 99, Summer 1995, p. 54-68.

Minxin Pei, *The Dark Side of China's Rise*, *Foreign Policy*, March-April, 2006, p. 32-40.

Oded Shenkar, *The Chinese Century. The Rising Chinese Economy and Its Impact on the Global Economy, the Balance of Power, and Your Job*, Upper Saddle River, 2005.

Politiken, 26. oktober 2007.

Czeslaw Tubilewicz (ed.), *Critical Issues in Contemporary China*, New York and London, 2006.

Økonomi & Politik, Nr. 4, December 2006 (Tema: Kina i et internationalt perspektiv).